

На допомогу класному керівнику
Інформаційні матеріали до Дня пам'яті захисників України,
які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну
цілісність України.

(За матеріалами Інституту Національної пам'яті України)

Україна сьогодні переживає найбільше випробування в своїй новітній історії – збройну боротьбу за незалежність і територіальну цілісність проти російського агресора. У цій війні ми вже маємо тисячі поранених і загиблих мужніх оборонців. Вони стоять в одному ряду з поколіннями борців за волю і державну самостійність. Воїни Русі-України, лицарі Костянтина Острозького, козаки Петра Сагайдачного, Богдана Хмельницького та Івана Мазепи, воїни Армії Української Народної Республіки та Галицької армії Західно-Української Народної Республіки, Антигітлерівської коаліції часів Другої світової війни, Української Повстанської Армії мужньо здобували героїчні перемоги і віддавали свої життя за українську землю.

Український народ завжди з повагою ставився до своїх героїв, мав традицію поховання та увічнення полеглих. Віра і впевненість у тому, що у випадку загибелі на полі бою держава не забуде, а жертвність буде пошанована, є дуже важливою складовою формування морального духу військовослужбовців. Вшанування пам'яті борців і популяризація подвигів на державному рівні є вкрай необхідним завданням також і для формування національної ідентичності. У сучасній російсько-українській війні попри велику кількість втрат маємо і першу історичну перемогу – згуртовану націю, готову боротися за права і свободу.

Вперше за довгі десятиліття Україна має на широку підтримку громадян, бо захищати державу зголосились мешканці всіх, без винятку, регіонів нашої країни. Серед захисників Батьківщини, в тому числі серед полеглих воїнів, також є уродженці та мешканці тимчасово окупованих окремих районів Донецької, Луганської областей та Криму. Відтак, перед державою відкриваються унікальні можливості для консолідації громадян довкола ідеї збереження державності,

примноження її сил, матеріальних та духовних багатств. Вагому роль в усвідомленні цього підростаючим поколінням відіграє навчальний заклад.

Початок війни.

У 1991 році Україна відновила незалежність. Однак Російська Федерація не відмовилася від спроб повернути контроль над Україною. Тиск посилювався з приходом до влади там колишнього співробітника репресивного органу КГБ Володимира Путіна.

21 листопада 2013 року в Києві зібрався Євромайдан. Ним розпочалась Революція Гідності з головною вимогою повернути Україну до європейського шляху розвитку і підписати Угоду про асоціацію з Європейським Союзом, від чого відмовився тодішній Президент України Віктор Янукович. Трагічною ціною протистояння на майдані стала Небесна Сотня – 107 загиблих героїв, різних за віком, статтю, освітою, з різних куточків України та з-за кордону. Наляканий Віктор Янукович втік до Росії, звідки закликав Володимира Путіна здійснити військове вторгнення в Україну для відновлення його влади.

Російська Федерація скористалася тимчасовим вакуумом влади в Україні та перейшла до активних агресивних дій з використанням так званих “зелених чоловічків” (російських військовослужбовців без розпізнавальних знаків, які масово використовувались для захоплення адміністративних будівель та військових частин в Криму). Сучасна російсько-українська війна розпочалась із захоплення Росією Кримського півострова у березні 2014 року. Це визнали і міжнародні суди, зокрема, Європейський суд з прав людини підтвердив, що РФ встановила контроль над Кримом з 27 лютого 2014 року.

У березні–квітні 2014 року російські спецслужби та диверсанти почали розхитувати ситуацію і в південних і східних областях України, організовуючи антиукраїнські мітинги і спроби утворити незаконні квазідержавні утворення. У відповідь патріотичні українські сили чинили спротив масовими акціями з метою зберегти територіальну цілісність держави.

На початку квітня Росія приступила до реалізації плану “Новоросія” – почалося військове захоплення території східних областей України. Путін спрямував туди підконтрольних та озброєних ним бойовиків. Нова хвиля

інспірованих російськими спецслужбами антиукраїнських протестів призвела до захоплення будівель адміністрацій і правоохоронних органів в Донецьку та Луганську. Місцеві українські патріоти протистояли антиконституційним діям злочинців, але вони були не озброєні та поступались в чисельності. Проросійські організації та угруповання влаштовували вуличні акції і заворушення під гаслами сепаратизму, невизнання легітимної влади України в регіоні, ненависті до прихильників України та всіх атрибутів українства (державні символи, українська мова тощо).

Після проголошення так званих “народних республік” на Донеччину та Луганщину безперешкодно і масово прибували не тільки загони російських диверсантів, а й військова техніка зі зброєю. Проте план на повторення швидкого “кримського сценарію” дав збій. Боездатні частини Збройних Сил України, Національної гвардії і добровольчі формування зламали намір агресора. Протягом літа 2014 року російські гібридні сили на сході України зазнавали значних втрат в особовому складі, озброєнні, військовій техніці. Але їх постійно посилювали новими найманцями, військовослужбовцями регулярних ЗС РФ. Розуміючи, що угруповання бойовиків досить швидко знищуються українським військом, Москва вдалася до широкого використання артилерії зі своєї території. А згодом – до масованого введення регулярних формувань російської армії – без розпізнавальних знаків на військовій техніці та обмундируванні. Це сталося 23–25 серпня, коли на територію Донецької та Луганської областей зайшли вісім батальйонних тактичних груп Збройних сил РФ. До наступу залучили 70 російських військових частин, зібраних з усієї федерації, які розпочали новий виток ескалації агресії РФ. Це спричинило значне зростання жертв серед військових і цивільних українських громадян.

Бої за Іловайськ. Боротьба за стратегічно важливе місто Донбасу – місто Іловайськ, тривала з початку серпня 2014 року паралельно зі штурмом Савур-Могили, Антрацита і Красного Луча (тепер – Хрустальний). Українським військовим майже вдалося оволодіти містом, ключовим для перерізання комунікацій бойовиків. Але у плани Москви не входило швидке завершення війни на Донбасі, тому вона кинула проти українців свої регулярні війська у значно

більших масштабах, ніж раніше. За даними української розвідки, російські регулярні війська нараховували близько 4 тисяч солдатів та офіцерів у складі 4-х батальйонних тактичних груп, підкріплених підрозділами Сил спеціальних операцій РФ.

До 28 серпня 2014 року російські регулярні війська та бойовики оточили угруповання сил АТО (війська сектору “Б” та батальйони МВС України “Дніпро-1”, “Миротворець”, “Світязь”, “Херсон”, “Івано-Франківськ”, Нацгвардії “Донбас”). Українське командування розраховувало деблокувати їх за допомогою резервів сил АТО. Але призначені для цього підрозділи були укомплектовані переважно з нещодавно мобілізованих бійців без належної підготовки.

Після переговорів російське військово командування надало гарантії безпечного виходу українських сил з оточеного Іловайська. Рух двох колон розпочався 29 серпня. Однак росіяни порушили домовленості, розстрілявши колони на марші з засідок. Іловайськ став місцем наймасовіших втрат нашого війська під час сучасної війни на сході України. Унаслідок підступності росіян українська армія втратила загиблими 366 воїнів, 429 отримали поранення, 158 зникли безвісти, 300 опинилися в полоні. Вторгнення російських військ та іловайська трагедія змусили українську сторону погодитися на умови перемир'я за крок до перемоги над окупантами. Тож 5 вересня було підписано Мінську тристоронню угоду (так званий Мінський протокол).

Героїчна оборона Донецького аеропорту. Бої за Донецький аеропорт (ДАП) стали зразком незламності українських воїнів. Вони тривали 242 дні – від 26 травня 2014 року по 22 січня 2015-го – і закінчилися після повної руйнації старого та нового терміналів.

Аеродроми мали стратегічне значення. Під час окупації Криму ними оперативно перекидалися війська з Росії. Після початку бойових дій на Донбасі українська армія серед першочергових заходів взяла під контроль ключові летовища: Краматорське, Маріупольське, Донецьке та Луганське. Крім того, ДАП розглядався як потенційний плацдарм для наступу сил АТО на Донецьк. Українські військові утримували старий та новий термінали. Проросійські сили

систематично штурмували їх, внаслідок чого у грудні 2014 року значних руйнувань зазнав старий термінал.

Кульмінацією боїв за ДАП став січень 2015 року. 13 січня упала диспетчерська вежа аеропорту, а 20-го числа окупанти здійснили кілька підривів бетонних перекриттів терміналу, внаслідок чого під завалами загинуло 58 бійців. 22 січня сили АТО відступили з аеропорту. За офіційними даними, у боях за ДАП загинуло більше 200 українських військових. За різними підрахунками, росіяни втратили до тисячі бойовиків, у тому числі найманців елітних частин ФСБ та ГРУ.

В обороні Донецького аеропорту брали участь спецпризначенці 3-го окремого полку, бійці 79-ої, 80-ої, 81-ої, 95-ої окремих аеромобільних, 93-ої та 72-ої окремих механізованих бригад, 1-ої окремої танкової бригади, 57-ої окремої мотопіхотної бригади, 91-го окремого полку, 90-го окремого аеромобільного та 74-го окремого розвідувального батальйонів, бійці полку “Дніпро-1”, Добровольчого українського корпусу (ДУК), батальйону ОУН та інші.

Восени 2014 року в мовний вжиток увійшов термін “кіборги”. Так росіяни назвали оборонців ДАП, опір яких вони не могли зламати попри шалені обстріли з танків, артилерії та перевагу в кількості особового складу. Те звитяжне протистояння стало символом незламності наших військових. Кіборги витримали. Не витримав бетон.

Бої за Дебальцівський плацдарм. Узимку 2015 року активні дії були зосереджені на Дебальцівському напрямку. Бої за Дебальцівський плацдарм – одна з найбільших військових операцій на Донбасі. З обох сторін у ній взяли участь тисячі бійців, сотні одиниць техніки й артилерії. Її найгостріша фаза тривала майже місяць – з 25 січня до 18 лютого 2015 року.

За даними Міноборони, у другій половині січня 2015 року російські окупанти кинули всі сили на розширення територій своїх квазідержавних утворень. Наступ планували одночасно по трьох напрямках: Щастя – Трьохізбенка на Луганщині, а також Дебальцеве та Маріуполь на Донеччині. Головним напрямком удару став саме так званий Дебальцівський виступ, який на кілька десятків кілометрів вклинювався між територіями самопроголошених “ДНР” та “ЛНР”. Активний наступ на околиці Дебальцевого окупанти почали 25 січня.

Штурм проходив за безпосередньої участі кадрових російських військових – до восьми батальйонних тактичних груп та артилерійських дивізіонів збройних сил РФ.

27 січня бойовики атакували позиції сил АТО у місті Вуглегірськ, що на південний захід від Дебальцевого. Після запеклих боїв через чотири дні українські сили залишили місто. Сили АТО у складі бійців і техніки 30-ї бригади та батальйонів МВС, Нацгвардії імені Кульчицького та “Донбас”, кілька разів намагалися відбити місто, однак безуспішно.

На початку лютого у районі Дебальцівського виступу було зосереджено 4,7 тисячі українських військових та 500 бійців МВС, Нацгвардії та СБУ. Їм протистояло близько 19 тисяч окупантів. Противник мав перевагу за всіма зразками важкого озброєння, зокрема у танках – у три рази, в артилерії – фактично в чотири рази. 7 лютого після безперестанних боїв наші частини залишили село Рідкодуб, а 9 лютого бойовики взяли під контроль село Логвинове, через яке проходить дорога з Дебальцевого на Артемівськ (нині – Бахмут). Саме по ній здійснювалося забезпечення сил АТО. Логвинове також намагалися відбити, зокрема силами 79-ї та 95-ї десантних бригад і Нацгвардії. На підступах до села відбулися танкові бої. Однак у підсумку село залишилося під контролем бойовиків. Саме у зв’язку з перекриттям дороги на Артемівськ в Логвиновому сепаратисти повідомили про повне оточення угруповання сил АТО в Дебальцевому. 12 лютого в столиці Білорусі було підписано угоду, відому як “Мінськ-2”.

Після встановлення умовного перемир’я окупанти перекинули під Дебальцеве додаткові сили з інших напрямів. Допомогати силам АТО на виступі ставало дедалі важче. За таких умов Антитерористичний Центр і Генеральний штаб вирішили до ранку 18 лютого вивести всі підрозділи з району. Враховуючи морози, планувалося виходити не лише автошляхами, а й польовими дорогами. Відведення військ проходило двома основними маршрутами невеликими колонами під прикриттям бойових броньованих машин та артилерії. Також був організований відволікаючий маршрут, де імітувався рух колон. У бойових умовах повний вихід з Дебальцевого тривав кілька діб. Комуś вдалося вийти на техніці, а

деякі підрозділи (ЗСУ та МВС), втративши машини внаслідок засідок або ж бездоріжжя, виходили пішки.

Після завершення відходу сили АТО зайняли нову лінію оборони по Світлодарській дузі. Бойовики намагалися атакувати нові позиції, втім, без особливого успіху. Загалом активні бої там продовжувалися до 21 лютого 2022 року.

За даними Генерального Штабу Збройних Сил України, за весь час оборони Дебальцівського виступу загинуло 136 та було поранено 331 українських військових (за підрахунками Книги пам'яті полеглих за Україну, під час боїв з 25 січня до 18 лютого 2015 року загинуло 269 бійців).

Після боїв за Дебальцеве на Донбасі настало зниження активності бойових дій, а лінія фронту відтоді майже не змінювалася. У червні 2015 бойовики здійснили свій останній великий наступ, намагаючись заволодіти районним центром Мар'їнка. Завдяки злагодженим діям сил АТО, ця спроба була відбита із втратами для ворога.

Війна перейшла в стан позиційної боротьби. Але вона не зникла з порядку денного України та світу. Майже щодня на всій лінії розмежування фіксуються артилерійські обстріли та стрілецький вогонь. Гинуть та отримують поранення українські воїни. За даними Книги пам'яті полеглих за Україну, на квітень 2021 року в зоні проведення АТО/ООС загинуло 4400 осіб.

Щороку 29 серпня в Україні відзначається День пам'яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Цей день встановлено Указом Президента України від 23 серпня 2019 року № 621 для увічнення героїзму військовослужбовців і добровольців, котрі віддали життя за батьківщину, як нагадування про одну із найкривавіших подій війни на сході України – Іловайську трагедію.

29 серпня 2014 року під час виходу сил АТО з оточення під Іловайськом російське керівництво порушило домовленості і ворожі збройні сили впритул розстріляли з важкого озброєння колони українських військових. Таке віроломне вбивство кваліфікується міжнародним гуманітарним правом як воєнний

злочин. Тоді полягло 366 українських воїнів, 429 зазнали поранень, 158 зникли безвісти, 300 опинилися в полоні.

Смертельний для наших захисників “зелений коридор” пролягав через поля із соняшниками. Саме під ними сотні українців поклали в боротьбі з ворогом свої життя на вітгар свободи, гинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Тож символом Дня пам’яті захисників України стала квітка соняха.

Кабінет Міністрів України розпорядженням від 9 червня 2021 року № 614-р затвердив план заходів з відзначення Дня пам’яті захисників України, які загинули в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України. Передбачено проведення національно-патріотичних заходів у закладах освіти та культури, в місцях дислокації військових частин, вищих військових навчальних закладах.

Під час повномасштабного вторгнення ми маємо продовжувати традицію вшанування героїв, що віддали своє життя в боротьбі за незалежність, суверенітет і територіальну цілісність України.